

A Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsának tevékenysége (1987-1988)

Seregi István

A beszámoló a 3. szám lapzárta után érkezett, ezért nem tudtuk a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának beszámolójával együtt közölni. (A szerk.)

A címben jelzett időszakban sem üléseztek sűrűn a szakszervezeti központi könyvtárigazgatók. Ennek részben maga a Tanács volt az oka, részben pedig a SZOT azon illetékes vezetői, akik félreértették a Tanács szerepét, nem ismerték el működésének jogosultságát, illetve önállóságát. Végre is változtak az egyes posztokon a személyek, s így az új vezetőkkel sikerült megértetni a Tanács működésének szükségességét, sőt az illetékes osztály új vezetője és munkatársai erőteljes segítséget adnak tevékenységéhez. Tehát részben a SZOT kulturális osztálya, illetve annak módszertani intézménye hívására, részben pedig a megújult és végre a SZOT által is elismert igazgatói tanács saját kezdeményezésére jött össze néhány alkalommal.

Az 1987-es tavaszi ülés után (melyről szó volt a két évvel ezelőtti, e folyóiratban megjelent beszámolóban) egy év múlva, 1988 márciusában Budapesten tartottak értekezletet az igazgatók. Két téma volt napirenden. Az első *“A könyvtárak helyzetéről és fejlesztéséről”* szóló MSZMP KB Agit. Prop. Bizottságának állásfoglalása, a második pedig a Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának új jáalakulása, s vezetőségének megválasztása.

Az első napirendhez *Juhász* Jenő a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának akkori vezetője adott kiegészítést. Elmondta, nemcsak a SZOT, hanem az ágazati irányítás is mindenképpen szükségesnek tartja, hogy a munkahelyeken továbbra is működjenek közművelődési könyvtárak. A fejlesztés iránya pedig nem lehet más, mint az, hogy e könyvtárak szakirodalmi, információs tevékenységet is kialakítsanak a termelés segítésére. Azt a véleményét is kifejtette, mellyel a jelenlevők egyetértettek, hogy a szakszervezeti mozgalom az utóbi időben kevesebb figyelmet fordított könyvtáaira, s hogy ez elsősorban a fenntartási kötelezettségek szükséges mértékű teljesítésének elmulasztásában mutatkozott meg. Például csökkent a dokumentumok beszerzésére fordítható pénz, nem, vagy alig gyarapodott a technikai felszerelés, nem növekedett a megkívánt arányban a könyvtárak alapterülete stb. Szó volt a munkahelyeken belüli közművelődési és szakkönyvtárak integrációjának elveiről, gyakorlatáról, a szolgáltatások fejlesztéséről is.

A hozzászólók az állásfoglalásban megfogalmazott helyzetábrázolással és a tervezett tennivalókkal egyetértettek. Hangsúlyozták, hogy az utóbbi időben romlottak a könyvtárak személyi, tárgyi, anyagi feltételei. A vállalatok csökkentik a támogatást, s

félő, hogy a bajba jutottak végül eladják közművelődési intézményeiket. Ezt az irányzatot kellene megváltoztatniuk a szakszervezetek vezetőinek. Az igazgatók kérték a SZOT illetékeseit: figyeljenek arra, hogy a központi könyvtárak éves költségvetésük nagyobb részét a működési- és bérköltségekre kénytelenek fordítani; dokumentum-vásárlásra, új szolgáltatásokra, az azokhoz szükséges eszközökre alig marad pénz. Vannak helyek, ahol az állományból kivont fölös példányok eladásával is igyekeznek pótolni a költségvetési hiányt. Ez azonban nagyon időigényes tevékenység, és nem áll arányban a “haszonnal”.

E tanácskozás idején is még az volt a helyzet (ami a SZOT új felállású kulturális osztálya szívós munkájának, az Igazgatói Tanács álláspontjának hangoztatása eredményeként azóta pozitívan megváltozott), hogy a központi könyvtárak éves támogatása évek óta változatlan (volt) nominál összegét tekintve, ez azonban az árak, bérek emelkedése miatt valójában csökkentést jelent(ett). Egészen 1989-ig az éves bérfejlesztést a változatlan összegű állami támogatásból kellett kigazdálkodni, sőt a növekvő könyvtárakat is így módon kellett fedezni, mert a SZOT régebbi vezetőinek rossz döntése alaposan megcsorbította azt az összeget, amit a kormányzat (PM) kifejezetten a kulturális tevékenység fedezetére ítelt meg, és utalt át évről évre a SZOT számlájára. Például szakszervezeti tisztségviselők oktatására, mozgalmi propagandára stb., vagyis nem kulturális célra vonta el hatalmas összegeket. Nagyrészt e káros döntés hozta lehetetlen helyzetbe a szakszervezeti központi könyvtárakat és más művelődési intézményeket. A SZOT megújult vezetése, a szaktanács kulturális osztályának kemény sürgetésére új határozatot hozott és visszaadta a művelődési intézményeknek azt az összeget, amit eredetileg is nekik kellett volna kapniuk.

Visszatérve az 1989-ig változatlan központi támogatásra: mivel annak változatlansága valójában csökkenést jelentett, gyengült a központi könyvtárak kondíciója, ennek következményeként a hozzájuk tartozó hálózat általuk ellátott letéti egységei is károsodtak. A hozzászólók azt a véleményüket hangoztatták ezen az 1988. márciusi tanácskozáson, hogy a jelenlegi nehéz helyzetben a könyvtárosoknak leleményesebbnek kell lenniük. Többen javasolták, hogy a vállalati kollektív szerződésben rögzítsék a könyvtár működtetésének vállalati és szakszervezeti kötelezettségét, mert ez garanciát jelentene.

Szó volt arról, hogy a magyar könyvtári rendszer elaprózottságát általában negatívan értékelik. Ezzel az igazgatók egyetértenek, de kifejezték azt a véleményüket, hogy a szakszervezet, mint a munkahelyi könyvtári ellátást magára vállaló mozgalom, nem mondhat le a kiskönyvtárakról, az apró szolgáltatóhelyekről sem, ott ahol szükség van rájuk. Ugyanis ezek a szolgáltatóhelyek jelentik az első és sokszor az utolsó lehetőséget, hogy a dolgozók könnyen könyvtárhoz jussanak könyvkölcsönzés, netán valamilyen azonnal szükséges közhasznú információ megszerzése céljából.

Abban is egyetértettek az igazgatók, hogy mivel a társadalmi, gazdasági fejlődés alapfeltétele az általános, a szakmai és az állampolgári ismeretek megszerzése, a munkahelyi könyvtárak vonzáskörét növelni, szolgáltatásaikat pedig fejleszteni szükséges.

Király István, a SZOT osztályvezetője (akkor még: helyettes vezetője) elmondta, hogy a SZOT ismeri intézményeinek anyagi helyzetét. Kifejtette, hogy a vállalati pénzeszközök nagyobb mérvű bevonásával és a SZOT anyagi erőinek jobb elosztásával segíteni lehet a könyvtárakon (és más művelődési intézményeken.) Hangsúlyozta: a szervezeti,

irányítási kérdések között az egyik leglényegesebb az, hogy a könyvtárak önálló intézményként működjenek és a munkáltatói jogkörrel is élhessenek. Egyáltalán: mindenben, így a gazdálkodásban is az eddigiéknél nagyobb önállóságot, szabadságot kell biztosítani az intézményeknek. Megkülönböztetett figyelemmel szükséges gondolkodni és cselekedni a könyvtári integráció dolgában. Csakis ott helyénvaló a művelődési ház és a könyvtár összevonása, ahol ennek funkcionális oka van, s ahol megvannak hozzá a feltételek. Formai integrációkkal igen káros az intézményeket megterhelni, mert ez csakis gyengíti, nem pedig erősíti őket. Uganennek az elvnek kell érvényesülnie a munkahelyi szakszervezeti közművelődési- és a szakkönyvtárak összevonása esetén is.

Az 1988. márciusi ülés második részében újjáalakult a Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsa, mely ettől kezdve független, önigazgató szakmai testület. Szakmai, szervezeti, irányítási kérdésekben véleményt alkot, állást foglal, javaslatot tesz. Ez lényeges változás létének és működésének minőségében. Másik fontos változás, hogy az elnök munkáját ezután két alelnök segíti. Ez a látszólag formai dolog azt eredményezi, hogy a munka folyamatoságára mindenféle esetben, helyzetben megvan a lehetőség, s az ülések előkészítésének, a tanácskozási időszakok közötti operatív munkának is megoszlik a terhe, kevésbé szorul a tanács külső segítségre.

Az igazgatók következő alkalommal 1988. szeptember 27-28-án üléseztek, ugyancsak Budapesten. Mivel a munka, a szolgáltatások fejlesztése a szakszervezeti könyvtárakban is szükséges, ezért ezen az ülésen az egyik sarkalatos téma ez volt. *“A könyvtári szolgáltatások korszerűsítésének lehetőségei. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tapasztalatai”* címmel szervezte meg az Igazgatói Tanács vezetősége ennek a kérdéskörnek a megtárgyalását. Olyannyira lényegesnek tartottuk, hogy helyszíni szemlélődéssel, tapasztalatszerzéssel is egybekötöttük. Az első nap délelőtt je azzal telt el, hogy az igazgatók, több csoportra osztva, megnézték a FSZEK legérdekesebb családi és “kétfedeles” könyvtárait, megismerték az állomány elrendezésének nálunk újnak számító módjait, a közhasznú információszolgáltatás különféle eszközeit, stb.

E látogatások után hallgatták meg a résztvevők Kiss Jenőnek, az FSZEK főigazgatójának előadását a szolgáltatások korszerűsítésének FSZEK-beli indokairól, eredményeiről, problémáiról. Mint mondotta, ezekre a változtatásokra az élet kényszerítette őket. Mivel ezek már jórészt ismertek a szakirodalomból, itt most nem látszik szükségesnek bővebben kitérni rájuk. Az előadást igen élénk eszmecsere követte. A látottak és a vitában elhangzottak azt a fontos tanulságot adták, hogy a könyvtári munka megújításának egyik nagy akadálya a gondolkodásbeli restség. A jó tradíciók megőrzésének feltételül együtt kell járnia az új helyzet, az új igények iránti nyitottsággal, a folytonos megújulási készséggel.

A szakmai vita és egyéb időszerű gyakorlati kérdések megbeszélése után Armóth Károly, a Vasas Szakszervezet körzeti könyvtárának vezetője az Olvasó Népert mozgalom országos konferenciájának előkészületeiről és programjáról tartott tájékoztatót, majd Boros László, a Politikai Főiskola politikaelméleti tanszékének előadója beszélt a mai magyar társadalom struktúrájáról. A téma szociológiai, politológiai szempontú tárgyalása nemcsak az új látásmódhoz járult hozzá, hanem arra is alkalmasnak mutatkozott, hogy a könyvtári munkában az új megközelítésekkel újfajta tennivalók fogalmazódhassanak a későbbiek során.

A tanácskozás második napján került sor Sz. Nagy Lajosnak, a KMK főmunkatársának az előadására. (E tanácskozási anyag később a *Könyvtárosban* is megjelent: 1988. 12. sz. 721-722. p.) Terjedelmes vita bontakozott ki a *közművelődési és a szakkönyvtárak összevonásának elveiről és gyakorlatáról*, az eddigi tapasztalatokról. Kiderült, hogy nem csupán az integráció témájában mutatkoznak kérdőjelek a gyakorlat során, hanem több helyen magának a vállalati szakkönyvtárnak a szükségességét is kétségbe vonja némely gazdasági vezető. Sok minden attól függ, hogy egy üzemben mennyire ismerték fel az információk nélkülözhetetlenségét. Meg kell keresni az ez ügyben lehetséges szövetségeket a vállalaton belül és kívül. A felszólalásokból kitűnt, hogy a szakszervezeti könyvtárak ott hajlanak az integrációra, ahol erre valóban szükség és lehetőség is van. Az is kirajzolódott, hogy a vállalati szakkönyvtárral való együttműködésre csaknem mindenütt van példa. Az Ipari Informatikai Központ megyei alközpontjaival pedig jónéhány megyei SZMT központi könyvtár már több éve tart rendszeres munkakapcsolatot.

A magyar társadalomban zajló változások a szakszervezeti mozgalomban is mélyen éreztetik hatásukat, annak kulturális szektorában is. Annyiféle sürgősen megoldandó feladat jelentkezett, melyekről véleményt kellett mondani, állást foglalni, hogy egy hónappal az előző után, 1988. október 26-27-én ismét tanácskozásra gyűltek egybe az igazgatók. Ezúttal a SZOT kulturális osztályának meghívására, Tengelicen. Az ottani gazdaság oktatási intézménye adott helyet a megbeszélésnek.

Ezen a kétnapos ülésen az igazgatók tájékoztatást kaptak a szakszervezeti élet várható változásairól, a mozgalom jövőbeni szerepéről, a szakszervezetek gazdálkodásában, ezen belül a kulturális terület gazdálkodásában bekövetkező módosulásokról. Az ezzel kapcsolatos problémák sorát vetették fel az igazgatók, és fogalmazták meg a lehetséges tennivalók különféle változatait.

A szakszervezetekre váró változások megbeszélése után külön napirendi pontként tárgyalták meg a *„Javaslat a szakszervezeti könyvtárak működési feltételei javításának néhány kérdésére”* című, írásban előzőleg megkapott előterjesztést. Ennek lényege: a centralizált irányítás megszüntetésére, a könyvtárak (értsd: elsősorban a központi könyvtárak) önállóságának megteremtésére, a gazdálkodási kötöttségek feloldására van szükség ahhoz, hogy a szakszervezeti könyvtárak alkalmasabbá váljanak feladataik korszerű módon való ellátására, hogy nyitottá válván vállalni tudják nemcsak a munkahelyek, hanem a könyvtár környezetében élő lakosság könyvtári ellátását is, ahol erre szükség van. (Tájékoztatásul az előterjesztés sorsáról: a SZOT felső szintű testülete 1989. januári határozatával jóváhagyta a vita után módosított tervezetet és megadta az SZMT központi könyvtáraknak az önállóságot a működésben, a gazdálkodásban, a munkáltatói jogok gyakorlásában.)

Ezen az 1988. októberi ülésen véleményezték az igazgatók a *„Jelentés a közművelődési és iskolai könyvtárak ellátási rendszeréről”* című előterjesztést, melyet az MM könyvtári osztálya készített a Művelődési Minisztérium miniszteri értekezletére. A véleményeket a SZOT kulturális osztálya összegezte és megküldte a minisztérium könyvtári osztályának. Az összegzés lényege az, hogy a SZOT támogatja a minisztériumnak a közművelődési könyvtárak működési feltételei javítására irányuló erőfeszítéseit, de az erős centralizációra való törekvéssel nem ért, nem érthet egyet a mozgalom, mert *“az egyre*

inkább demokratizálódó társadalomban és intézményrendszerben ez nem lehet hosszú távon tartható alapelv”. A szakszervezetek egyetértének azzal, hogy a különböző irányítású könyvtárak együttműködve lássák el feladataikat, de ez a közös tevékenység nem fedheti el a különböző könyvtári hálózatok funkcióinak sajátosságait. Ezek inkább kiegészíthetik egymást. Az a törekvés, hogy a szakszervezeti közművelődési könyvtárak olyan, a használók igényei szerint működő intézmények legyenek, melyekben erősödik az önállóság. “A munkahelyi könyvtári ellátás olyan alapelehetőség, amely a leghátrányosabb helyzetű — a közművelődésből egyre inkább kiszoruló — rétegek számára is elérhető.” Éppen ezért a szakszervezeti könyvtárhálózat megerősítésére, a működési feltételek javítására van szükség. Ebben az esetben a munkahelyi közélet színterévé is válhat egy-egy szakszervezeti könyvtár, s erre a mozgalomnak minden korábbinál nagyobb szüksége van. Ezzel a gondolattal fejeződik be az előbb említett előterjesztésre kialakított vélemény szövege.

NEMZETKÖZI ISMERET-RENDSZEREZÉSI TÁRSASÁG (International Society for Knowledge Organization, ISKO) alakult 1989 júliusában Frankfurtban; elnöke Ingetraut *Dahlberg*, a hét főnyi elnökség tagja *Ungváry* Rudolf is. A Társaság célja az általános és szakismeretek rendszerezési módszereinek kutatása, terjesztése és alkalmazása, különös tekintettel az osztályozáselmélet és a mesterséges intelligencia kérdéseinek fogalmi megközelítésére. Az *International Classification* a jövőben (17. évfolyamától kezdve) a Társaság lapjaként jelenik meg. — Az alapítók azért látták szükségét ennek a lépésnek, mert a Német Osztályozáskutató Társaság (Deutsche Gesellschaft für Klassifikation) utolsó közgyűlésén a “numerikus” irány képviselői (a matematikusok és statisztikusok) kiszorították a vezetésből őket, a “fogalmi” irányzatot képviselő könyvtár- és tájékoztatástudományi szakembereket. — Első nemzetközi konferenciájukat (a Deutsche Gesellschaft für Dokumentation osztályozás- és teauruszkutató bizottságával együtt) 1990 augusztusában, Darmstadtban rendezik, a fő témakörök: 1. az ismeretek tartalmi elemzése, strukturálása és reprezentációja, 2. a tájékoztatási rendszerek felhasználása, 3. az ismeretek rendszerezése a kiadásban, a könyvtári rendszerekben, levéltárakban és a munkaállomásokon, 4. az ismeretek rendszerezése egyes szakterületeken. (International Classification, 1989. 2. sz.)

* * *

AZ UNESCO SDS/ISIS RENDSZERÉNEK 1988 eleji adatok szerint világszerte több mint kétezer felhasználója volt. Az ingyenes terjesztés, és a terjesztés módja komoly anyagi gondok forrása lett, így az UNESCO ezt a politikáját a rendszer második változata kidolgozásával egyidejűleg megváltoztatja. Az új, kapacitásában is jelentősen kibővült változat — mely CD-ROM-mal is használható, — programrendszere továbbra is ingyenes. A felhasználói kézikönyvnek jelképes ára 200 francia frank. (Revista Espanola de Documentación Científica, 12. vol. 1989. 1. no.)